

מתרצת הגמרא: אמנם רבא סובר כרבי יהודה, ודווקא הָהֵם [שם]
התיר להשליך מעיו של האוחז לחתול, כִּינן דְּמַסְכָּה – שמכיון שאם
יצניעם עד לאחר יום טוב יסריחו ויתקלקלו, דַּעְתִּיהָ עֵלְיָהּ מֵאֵתְמוּל
– כבר מערב יום טוב היתה דעתו להשליכם לחתול, והיו מוכנים
לבעלי חיים, ולכך אף לרבי יהודה אינם מוקצה.

הגמרא מוכיחה שרבא סובר כרבי יהודה. מוסיפה הגמרא: הָכִי נָמִי
מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר לומר, דְּרַבָּא בְּרַבִּי יְהוּדָה כְּסִירָא לִיה –
שרבא סובר כרבי יהודה בענין זה, משום דְּרִישׁ רַבָּא, אִשָּׁה לֹא
תִבְנֶה בְּיוֹם טוֹב לְבִית [–לאוצר] הַעֲצִים כְּדִי לִיפּוֹל מִהֶן [–מהעצים]
אוֹר [–שפוד עץ, מקל עץ ארוך] לחתות בו בגחלים שבתור, מפני
שהעצים מן הסתם עומדים להסקה ולא לחתות בהם, ואסור
לטלטלם לדבר שאינם עומדים לו. וְעוֹד דְּרִישׁ רַבָּא, אוֹר [–שפוד עץ]
שהיה מתוקן כדי לחתות בו את הגחלים שבתנור, שְׁנִשְׁבֵּר בְּיוֹם טוֹב,
אִסוּר לְהַסִּיקוֹ [–להסיק בו אש] בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שְׁמִסְקִין בְּיוֹם טוֹב
רַק בְּבָלִים שאינם מוקצה ומותרים בטלטול, וְאִין מִסִּיקִין בְּשִׁבְרִי
בָלִים שנשברו היום, שמכיון שבכניסת יום טוב הם היו כלים, וביום
טוב נולד בהם שימוש חדש, לכן הם מוקצה ואין להשתמש בהם.
שְׁמַע מִיָּנָה – מוכח מכאן שרבא סובר כרבי יהודה, שהוא האוסר
באופנים אלו, ואילו רבי שמעון מתיר.

משנה

המשנה דנה בענין הסרת שיירי מאכל מהשולחן: בֵּית שְׁמַאי
אוֹמְרִים, מַעֲבִירִין – מותר להעביר בידים מעל השִׁלְחָן, עֲצָמוֹת
קשים שאינם ראויים למאכל כלב, וקִלְיָפִין – קליפות של אגוזים
שאינן ראויות למאכל בהמה, שאין אסור לטלטל מוקצה. וְבֵית הֵלֵל
אוֹמְרִים, אסור להעבירם בידים, שאסור לטלטל מוקצה, אלא מִסְלָק
אֶת הַמִּכְלָא בִּזְלָה – את כל הלוח שעל גבי השולחן שעליה מונחים
העצמות והקליפות וּמִנְעֵרָה, כיון שנחשבת כלי ואינה מוקצה.

המשנה מביאה הלכה בענין טלטול דברים שאינם ראויים למאכל
אדם: מַעֲבִירִין (מלפני) [מעל] השִׁלְחָן פִּירוּרִין של פת אף שהם
בשיעור פָּחוֹת מִפְּזֵית, וכן מעבירים שַׁעַר שֶׁל אַפּוֹנִין – שרביטים
[–תרמילים] של קטניות הנקראות 'אפונים' וּשְׁעָר – תרמילים של מין
שקטיות ששמן עָרִשִׁים, והטעם שכל אלו מותרים בטלטול מִפְּנֵי
שֶׁהוּא – הפירושים או השער של האפונים או של הערשים ראו
למאכל בְּהֵמָה.

המשנה מבארת דין ספוג לענין קינוח טבלת השולחן, טלטולו בשבת
וקבלת תומאה: סָפֹג – צמר שנעשה כדי להניחו בשפת הים, לספוג
את המים שלא יעברו ליבשה, כשהוא טבול במים שמקנחים בו את
טבלת השולחן לנקותה, אִם יֵשׁ לוֹ עוֹר בֵּית אַחִיזָה – בית אחיזה של
עור שיאחזו בו, מְקַנְחִין בו את טבלת השולחן, וְאִם לֹא – אם אין
לספוג בית אחיזה אִין מְקַנְחִין בו, כיון שצריך לאוחזו בעת הקינוח,
ואז נסחט בין אצבעותיו. (וְהַכֵּימִים אוֹמְרִים) בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף – בין
אם יש לו בית אחיזה של עור ובין אם אין לו בית אחיזה, נִיפֵל – מותר
לטלטל בְּשִׁבְרָת לצורך גופו או מקומו, כשהספוג יבש ואין חשש
שיסחטנו, מפני שנחשב כלי, ודינו ככל כלי שמלאכתו לאיסור, ולא
גזרו בו משום ספוג רטוב, וְאֵף שְׁהוּא כְּלִי אִינוּ מְקַבְּלִים טוּמְאָה, שלא
נאמרה טומאה בתורה אלא בכלי עץ או בגד או עור או שק או
מתכת.

גמרא

שנינו במשנה: בית שמאי אומרים, מעבירין מעל השולחן עצמות
וקליפין. ובית הלל אומרים, מסלק את הטבלה כולה ומנערה.
גירסא הפוכה במחלוקת זו: אָמַר רַב נְחֻמִּי, אֲנִי אִין לָנוּ – אין אנו
סומכים על משנתנו כמו שהיא שנויה, אֲלֵא שמענו מרביתנו
שמוחלת שיתתה ויש לגרוס את המחלוקת להיפך, שְׁבִית שְׁמַאי
סוברים בְּרַבִּי יְהוּדָה שאסר טלטול מוקצה, ולא יעביר בידים את

העצמות והקליפות, אלא יסלק את טבלת השולחן וינערה, וְבֵית
הֵלֵל סוברים בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שהתיר טלטול מוקצה, ויכול להעביר את
העצמות והקליפות בידים מעל השולחן.

שנינו במשנה: מַעֲבִירִין (מלפני) [מעל] השִׁלְחָן פִּירוּרִין שאין בהם
כוית וכו' מפני שהוא מאכל בהמה.

מוכיחה הגמרא: דִּין זֶה מְסִינָע לִיה לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
פִּירוּרִין שְׁאִין בְּהֵן בְּיַת אִסוּר לְאִכְלָהּ בְּיַד בּוֹרִיקָתָם, אלא יעבירם
בדרך כבוד, שהרי נאמר דווקא 'מעבירין מעל השולחן פירוורין שאין
בהם כוית', ולא נאמר 'זורקים פירוורין שאין בהם כוית'.

שנינו במשנה: מעבירים מעל השולחן וכו' וּשְׁעָר שֶׁל אַפּוֹנִין ושער
עדשים מפני שהוא מאכל בהמה.

הגמרא דנה כפי איזו שיטה בענין טלטול מוקצה נשנית הלכה זו.
מקשה הגמרא: מָנִי – כדעת מי שנויה משנתנו, ודאי כשיטת רַבִּי
שְׁמַעוֹן הִיא, דְּלִית לִיה – שלא סבר לאסור טלטול מוקצה, ולכן

מותר לטלטל שרביטים של אפונה ושל עדשים, אך לרבי יהודה
אסור לטלטלם כיון שלא עמדו למאכל בהמה מערב שבת, שהרי

האוכל היה עממם ועמד למאכל אדם, ואילו היום האוכל נלקח מהם
והם עומדים רק למאכל בהמה, ונחשבים כנוולד שהוא מוקצה ואסור

בטלטול, ואם כן אִמְיָא סִיפָא – אמור וברא את מה שנאמר בסיפא
של המשנה, סָפֹג לַח, אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחִיזָה, מְקַנְחִין בו את

השולחן, וְאִם לֹא, אִין מְקַנְחִין בו, הרי זה אֶתְמָן – בא ללמד לפי
שיטת רַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר (לעיל מה) שְׁדָרָה שְׁאִין מְתַבְּנִין אִסוּר, ולכן

ספוג לֹח שאין לו בית אחיזה, אסור לקנח בו אף שאינו מתכוין
לסחוט. ונמצא שהרישא נשנתה כרבי שמעון והסיפא כרבי יהודה,

ואין זה דרך המשנה.

מתרצת הגמרא: המשנה כולה נשנתה כשיטת רבי שמעון, וְכֵהָ –
לגבי קינוח בספוג לֹח שאין לו בית אחיזה בשבת, אֲפִילוּ רַבִּי שְׁמַעוֹן

מוֹדָה שאסור, דְּאָפִי וְרַבָּא דְּאָמְרִי תְרִיבִיהוּ – שאמרו שניהם, מוֹדָה
רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּפִסְקִי רִישִׁיה וְלֹא יוֹמַת – באופן שודאי יעשה האיסור,

כגון שחותר ראשו של בהמה בשבת ואומר שאינו מתכוין שתמות,
אלא חותכו לצורך אחר, שכיון שאי אפשר שלא תמות, הרי זה

כמתכוין להמיתה ואסור, וגם כאן המקנה בספוג שאין לו בית אחיזה
ודאי סוחטו בכך, ואסור אף שאינו מתכוין לכך.

דין טלטול גרעיני תמרים בשבת: הֲנִי גִרְעִינִין דְּתַמְרֵי אֶרֶמִיתָא –
גרעינים אלו של תמרים ארמיים, שהם תמרים רעים שאין האוכל

שעליהם נפרד מהם, ולכן הם עומדים למאכל בהמה בגרעיני
התמרים, שְׂרִי לְמַטְלוּלִינְהוּ – מותר לטלטלם בשבת, הוֹאִיל וְתוּוִין

אֲנֵה אֲמֵן – כיון שכבר מערב שבת היו ראויים למאכל בהמה, אֲנֵה
אימם דהיינו התמרים עצמם, הראויים למאכל בהמה. וְדַפְרִסְיָתָא –

וגרעינים של תמרים פרסיים, שהם תמרים טובים העומדים למאכל
אדם, ואין מאכילים אותם לבהמה, אִסוּר לטלטלם בשבת, כיון

שמערב שבת לא עמדו למאכל בהמה, שהרי התמרים עצמם
הראויים למאכל אדם היו עממם, ועתה בשבת נשתנו ונעשו ראויים

למאכל בהמה, ונהיו מוקצה שאסור בטלטול בשבת.

הנהגות האמוראים בטלטול גרעיני התמרים בשבת: שְׁמוּאֵל כשהיה
אוכל תמרים בשבת היה מְטַלְטֵל לָהּ – את גרעיניהם אֲנֵה רִיפְתָא

– עם כבר לחם, אך לא היה מטלטלם בפני עצמם.
(שרנ"ם שפ"ו סימן).

הטעם שהשתמש שמואל בפת העומדת לאכילה: שְׁמוּאֵל שטלטל
את גרעיני התמרים עם הלחם, עשה כן לְטַעְמִיהּ [–לשיטתו], דְּאָמַר

שְׁמוּאֵל (לעיל ב' עמוד), עוֹשֶׂה אֲדָם אֶת כָּל צָרְכּוֹ בְּפֶת וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֵף
להמחותה בתבשיל, ואין בזה משום בזיון לפת, כיון שאינה נמאסת

בכך ויכול לאוכלה.

המשך הנהגות האמוראים בגרעיני התמרים שאכלו: רַבָּה כשהיה
אוכל תמרים בשבת היה מְטַלְטֵל לָהּ – את גרעיניהם אֲנֵה לְקַנָּא

דְּמִיָּא – עם ספל של מים, שזרק את הגרעינים מפיו לתוך הספל
וטלטלו.

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' א

1 רַב הוֹנָא בְּרִיה [–בנו] דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עֶבֶיד לְהוּ כְּגֵרָף שֶׁל רִיעִי – הִיָּה
2 גּוֹרֵם שִׁיחִיָּה דִּינָם כְּכֹלִי שְׁמַטִּילִים בּוּ צוּאָה שְׁמוּתָר לְהוּצִיאוּ לֹאשְׁפָה,
3 שְׁהִיָּה אוֹסֵף אֶת הַגְּרַעֲיָנִים לִפְנֵיו עַד שֶׁהָיוּ נִמְאָסוֹת בְּעֵינָיו, וְאִזּוּ הִיָּה
4 נוֹטֵלִם מִפְּנֵיו וְנוֹתֵנִם לְבַהֲמָה.
5 הַגְּמָרָא מְבִיָּאָה קוּשִׁיא עַל הַנְּהֻגָתָא דְּרַב הוֹנָא. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אָמַר לִיה
6 רַב אִשִּׁי לְאַמִּימָר, וְכִי עוֹשִׂין גֵּרָף שֶׁל רִיעִי – וְכִי מוֹתֵר לְגָרוּם שִׁיחִיָּה
7 הַדְּבָר מֵאוֹס כְּכֹלִי שֶׁל צוּאָה לְכַתְּחִילָהּ, כְּדִי שִׁיחִיָּה מוֹתֵר לְטַלְטְלוֹ,
8 וְהִלָּא רַק בְּדִיעֵבַד כְּשֶׁהִיָּה לִפְנֵיו דְּבַר מֵאוֹס הִתִּירוּ לִפְנוֹתוֹ, וְכִיצַד גֵּרָם
9 רַב הוֹנָא שִׁיחִיָּה הַדְּבָר מֵאוֹס לְכַתְּחִילָהּ כְּדִי שִׁיּוּכָל לִפְנוֹתוֹ.

10 הַמִּשְׁכָּךְ הַנְּהֻגוֹת הָאֲמוּרָאִים בְּעֵינֵי גְרַעֲיָנִי הַתְּמָרִים בַּשַּׁבָּת: רַב יִשְׁשֹׁבֶת
11 זָרִיק לְהוּ בְּלִישְׁנִיָּה – הִיָּה זוֹרֵק אֶת גְּרַעֲיָנִי הַתְּמָרִים בְּלִשְׁוֹנוֹ אֶל מַעְבְּרָא
12 לְשׁוֹלְחָן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶם כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִשְׂאָר אוֹכֵל עֲלֵיהֶם וְאִסּוּרִים
13 בְּטַלְטוּל בִּידִים. וְרַב פִּפְא זָרִיק לְהוּ – הִיָּה זוֹרֵק אֶת הַגְּרַעֲיָנִים אֶל
14 אַחֲוֵירֵי הַמִּטָּה שֶׁהִיָּה מִיִּסֵּב עֲלֶיהָ, וְכֵן אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי זְבִידָה בֶּן
15 אֲבָקוּלָם, שֶׁהָיָה מַחְזִיר פָּנָיו לְאַחֲוֵירֵי הַמִּטָּה שֶׁהִיָּה מִיִּסֵּב עֲלֶיהָ,
16 וְזוֹרֵקָן לְגְרַעֲיָנֵי הַתְּמָרִים שֶׁם.

הַדְּרָן עַלֶּךְ נוֹטֵל אֶת בְּנוֹ

פרק שנים ועשרים – חבית

משנה

משנתנו עוסקת בחבית שהכילה מזון שנשברה בשבת, באיזה אופן ניתן להציל את המזון שבה: חבית שהכילה מזון שנשברה בשבת, מצילין הימנה מזון בשיעור הנצרך לשלש סעודות ואפילו באמצעות הרבה כלים. וכן אומר לאחרים באיזה אופן להצילו לכל אחד מזון שלש סעודות, ובלבד שלא יספוג, כלומר, אם החבית שנשברה הכילה משקה, לא יספוג את המשקה באמצעות ספוג כדי לחזור ולהטיפו לכלי, מחשש שמא יסחוט.

המשנה דנה בשתיית משקים שזבו מעצמם מפירות בשבת וגזירת 'משקים שזבו': אין סוחטין את הפירות בשבת כדי להוציא מהן משקין, כיון שסחיטת פרי היא תולדה של מלאכת דש. ואם יצאו המשקים מעצמן אסורין בשתייה באותה שבת, גזירה שמא יסחוט. רבי יהודה אומר, אם לאוכלין – אם הפירות מיועדים לאכילה, משקה היוצא מהן מותר, לפי שאין בעליהם מרוצה שהמשקים יצאו מהם, ואין חשש שיבוא לסחוט את הפירות בידים. ואם למשקין – ואם הפירות מיועדים לסחיטה, היוצא מהן אסור, כיון שהבעלים מרוצה שהמשקה יצא שהרי לכך הוא עומד, ויש חשש שיבוא לסחוט בידים.

המשנה דנה באופן שניתן להוציא דבש מהכוורת בשבת: חלות דבש שרשקן מערב שבת כדי שהדבש יזוב מהם, ויצאו מעצמן – ובשבת יצא הדבש מעצמו מהחלות המרוסקות, אסורין – אסור הדבש באכילה באותה שבת, גזירה שמא יקח חלות שאינם מרוסקות וירסקם כדי להוציא מהם דבש, ורבי אליעזר מתיר לפי שאינו חושש לכך. ולכל הדעות, לא אסרו את הדבש מחשש שיסחוט את החלות המרוסקות בידים להוציא מהם דבש ויעבור על איסור מפרק, שכיון שהחלות כבר מרוסקות והדבש זב מאליו, אף בחול אין הדרך לסחוטן.

גמרא

שנינו במשנה, בענין חבית של משקים שנשברה, שלא יאסוף את המשקים באמצעות ספוג. מוסיפה על כך הברייתא: תנא, לא יספוג ביו, ולא יטפח את ידיו בשמן כדי לקנחם אחר כך בשפת כלי, שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחול.

הגמרא מביאה ברייתא שעוסקת באיסוף פירות שהתפורו בשבת: תנו רבנן, נתפורו לו פירות בחצר, מלקט אותם על יד על יד – מעט מעט ואוכל, אבל לא ילקט אותם לתוך הפל ולא לתוך תקופה, שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחול.

שנינו במשנה: אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין, ואם יצאו מעצמן אסורין. רבי יהודה אומר אם הפירות עומדים לאוכלין, היוצא מהן מותר, ואם הפירות עומדים למשקין, היוצא מהן אסור. הגמרא דנה באילו פירות נחלקו: אמר רב יהודה אמר שמואל, מודה היה רבי יהודה לחכמים ביותם וענבים שאף אם הכניסם לאוכלים, משקה היוצא מהם בשבת אסור בשתייה. מאי טעמא – מה הטעם שרבי יהודה מודה בהם, ביון דלסחיטתה ניהו יתיב דעתיה – כיון שרוב היותם והענבים עומדים לסחיטה, יש חשש שכאשר יראה את המשקה זב מהם ימלך בדעתו ויחליט שנוח לו במשקה, ויבוא לידי סחיטה. ועולא אמר בשם רב, חלוק היה רבי יהודה על חכמים אף ביותם וענבים, שמאחר שהם עומדים לאכילה אין חשש שיתחרט ויבוא לסחוטם. ורבי יוחנן אמר, אמנם חלוק היה רבי

יהודה אף בזיתים וענבים, אולם חלוקה ברבי יהודה רק בשאר פירות שאם עומדים לאכילה המשקה הזב מהם מותר, ואין חלוקה ברבי יהודה ביותם וענבים, ואפילו עומדים לאכילה, המשקה הזב מהם אסור.

אמר רבה אמר רב יהודה אמר שמואל, מודה היה רבי יהודה לחכמים ביותם וענבים שאף אם הם עומדים לאכילה, משקה הזב מהם אסור, שכיון שרוב היותם והענבים מיועדים לסחיטה, יש חשש שיסחוט. ומזדים חכמים לרבי יהודה בשאר פירות, שאם הם עומדים לאכילה משקה הזב מהם מותר, שכיון שרובם עומדים לאכילה לא גזרו בהם שמא יסחוט.

מקשה הגמרא: אמר ליה רבי ירמיה לרבי אבא, לדברי רבה בשם שמואל, אלא כמאי פליגי – במה הם כן חולקים. מתרצת הגמרא: אמר ליה רבי אבא לרבי ירמיה, לבי תשכח – כשתעיין בענין תמצא במה הם חולקים. מבארת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, מסתברא שרבי יהודה וחכמים בתותם ורימונים העומדים לאכילה פליגי. כלומר לדעת חכמים כיון שיש שסוחטים פירות אלו למשקים, נתנו להם דין של זיתים וענבים והם בכלל גזירת משקים שזבו האסורין, ולדעת רבי יהודה כיון שהם עומדים לאכילה אין חשש שיסחוט. אבל בשאר פירות שאינם עומדים לסחיטה כלל, לכל הדעות משקה הזב מותר.

הגמרא מביאה ראיה שרבי יהודה וחכמים נחלקו בתותם ורימונים: דתניא, זיתים שמשוך – שזבו מהן שמן, וענבים שמשוך – שזבו מהן יין, ומתחילה חכמים – ליקטם בין לאוכל – על מנת לאוכלם בין למשקין, משקה היוצא מהן אסור, שמא יסחוטם בידים. אולם תותם שמשוך – שזבו מהן מים, ורימונים שמשוך – שזבו מהן יין, והכניסו לאוכלין, משקה היוצא מהן מותר. הכניסו למשקין, ולסתם, כלומר, או שלא החליט אם לאוכלם או לסחוטם, היוצא מהן אסור, דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים, בין הכניסו לאוכלין בין למשקין היוצא מהן אסור. הרי מבואר בברייתא שמחלוקתם בתותם ורימונים.

הגמרא דנה בדברי רבי יהודה בברייתא שאם הכניס תותם ורימונים סתם, משקה היוצא מהם אסור. מקשה הגמרא: וסבר רבי יהודה סתם אסור, והתנן (מכשירין פ"ו מ"ח), חלב האשה נחשב למשקה ומטמא – מכשיר את האוכלים לקבלת טומאה, בין אם יצא לרצון האשה ובין שלא לרצון האשה, אולם חלב בהמה סתמו אינו נחשב למשקה ואינו מטמא – אינו מכשיר את האוכלים לקבלת טומאה, אלא אם כן יצא לרצון בעליה. אך אם נטף החלב מהבהמה שלא לרצון הבעלים, אין החלב נחשב למשקה ואף הוא עצמו אינו מקבל טומאה אם נגע בו שרץ.

רבי עקיבא חולק על תנא קמא בענין חלב בהמה: אמר רבי עקיבא, הלא קל וחומר הוא שחלב בהמה יטמא אף שלא לרצון, ומה חלב האשה שאינו מיוחד אל לקטנים, אף על פי כן מטמא לרצון ושלא לרצון, חלב בהמה שמיוחד בין לקטנים בין לגדולים ומסתבר שהוא יותר נחשב משקה מאשר חלב אשה, אינו דין שיטמא בין לרצון ובין שלא לרצון. אמרו לו חכמים, אין ללמוד דין חלב של בהמה מדין חלב של אשה, שאף אם מצינו שטמא חלב האשה שלא לרצון, אין זה אלא משום שמצינו שדם מנפחתה – היוצא ממכה שקיבלה טמא, וחלב האשה דינו כדם מכותה כיון שמקור החלב בדמה, וכשם שדם מכה שמן הסתם יוצא שלא לרצון, מכשיר, אף חלב האשה מכשיר אף אם יצא שלא לרצון, ואין נלמד מכך שיטמא חלב בהמה.